

მაია მიქაუტაძე

წყვილბაგისმიერი ვ ქართულ ენაში
სვანეთის წერილობითი კვლევის მიხედვით

სამეცნიერო ლიტერატურაში საკამათოდაა ქცეული **ჩ, ცჳ, გ, ჟ, უ** გრაფემებით გამოსახული ბგერების კვალიფიკაციისა და ურთიერმიმართების საკითხი; კერძოდ:

ანტონ პირველმა თავის “ქართულ ღრამმატიკაში” პირველად მოგვცა ერთი მხრივ, კბილბაგისმიერ და წყვილბაგისმიერ ნაპრალოვან თანხმოვანთა, მეორე მხრივ კი - ბაგისმიერ მარცვლოვან და უმარცვლო ვარიანტთა განაწილების მეცნიერული ანალიზი. ის თვლის, რომ თუ უ ხმოვანი “სიტყვის შუაში” მოექცევა, გაბრჯგუვდება (ანტონ I, 1767, გვ. 116).

“ფერეიდნულის მთავარი თავისებურებების“ განხილვისას არნ. ჩიქობავასთვის **გ** გრაფემა კბილბაგისმიერს გამოხატავს, **ჟ** - წყვილბაგისმიერს (არნ. ჩიქობავა, 1927, გვ. 205-207).

გ. ახვლედიანი თვლის, რომ **ჟ**-ს ცოცხალ მეტყველებაში შესაფერისი წყვილბაგისმიერი გამოთქმა უნდა ჰქონოდა, თუმცა სალიტერატურო ენაში **ჟ** გაკბილბაგისმიერდა და ამიტომ ყველგან იწერება **გ** (გ. ახვლედიანი, 1949, გვ. 158).

ს. ჟღენტის მიხედვით, ძველ ქართულში პარალელურად არსებული კბილბაგისმიერი [ვ]-სა და წყვილბაგისმიერი [ჟ]-ს ნაცვლად დღეს ლიტერატურულ წარმოთქმაში მხოლოდ კბილბაგისმიერი [ვ] სონანტია; დიალექტებში კი, უმეტეს შემთხვევაში, ისევ წყვილბაგისმიერი ბგერაა შემონახული (ს. ჟღენტი, 1956, გვ. 159).

გ. როგავას დასკვნით, ძველ სალიტერატურო ქართულ ენაში **გ** ასოთი უნდა ყოფილიყო გადმოცემული ორი ფონემა: ერთი წყვილბაგისმიერი **გ (ჟ)** — ვალ, ვედ, თავ (resp. უმარცვლო **ჟ** წინამავალ თანხმოვნებთან — კუალი, ძუალი და სხვ.), მეორე — **გ** ზმნურ სუფიქსებში — კლავს, დაუტევა..., სახელებში — ქვა, საზღვარი და სხვა..., რომელიც შეიძლება ყოფილიყო თითქოს კბილბაგისმიერისაკენ გადახრილი... შეიძლება უფრო ვიწრო სპირანტი, ვინემ წყვილბაგისმიერი **ჟ** (გ. როგავა, 1962, გვ. 113). აქვე გ. როგავა ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ “ქართული **გ** წყვილბაგისმიერი სპირანტია... ეს არის საერთოდ ქართული ვ-ს დამახასიათებელი ნიშანი. თუკი სალიტერატურო ქართულზე მოლაპარაკემ **გ** მართლაც გამოთქვა როგორც კბილბაგისმიერი, ეს გამოთქმის არაბუნებრიობას ან სხვა ენის გავლენას უნდა მიეწეროს“ (გ. როგავა, 1962, გვ. 116).

ივ. ქავთარაძე ისტორიულ ქართულში ვ-ს წყვილბაგისმიერად და ოდნავი უკანა არტიკულაციის მქონედ მიიჩნევს (ივ. ქავთარაძე, 1964, გვ. 94).

თ. უთურგაიძისათვის [ვ] და [ჟ] ძველ ქართულში ერთი ფონემის — /ვ/-ს ალოფონებია. რაც შეეხება ამ ბგერათა ფიზიოლოგიურ განსხვავებულობას: როგორც მკვლევართა უმრავლესობა, თ. უთურგაიძეც ძველ ქართულში [ვ]-ს მიიჩნევს კბილბაგისმიერად, ხოლო [ჟ]-ს წყვილბაგისმიერად; მისი აზრით, ქართული

ანბანიდან **ჟ**-ს ამოვადება განაპირობა ამ ბგერებს შორის შინაარსობრივი ოპოზიციის უქონლობამ“ (თ. უთურგაიძე, 1966, გვ. 107).

თ. გამყრელიძე თვლის, რომ “...ვ და **ჟ** სპირანტები ქართულში საერთო ბაგისმიერი სპირანტული **ჟ** ფონემის ორი (პოზიციური/ფაკულტატიური) ვარიანტია: “კბილბაგისმიერი“ [ვ] და “წყვილბაგისმიერი“ [**ჟ**] (თ. გამყრელიძე, 2000, გვ. 255, შენიშვნა 1).

ტ. ფუტყარაძის თვალსაზრისით, თანამედროვე სალიტერატურო ქართული ენის მონაცემთა მიხედვით ისტორიული ხანის ქართულ ძეგლებში ვინი გრაფემით დადასტურებული ბგერის უეჭველად კბილბაგისმიერად ჩათვლა (აკ. შანიძე) ნაკლებად სარწმუნოა. მისი ვარაუდით, არა მხოლოდ საერთოქართველურსა და არქაულ სამწიგნობრო ენაში, არამედ თანამედროვე ქართულის ყველა ქვესისტემაშიც (სამწიგნობრო ენის ჩათვლით) ძირითადი ბგერაა უმარცვლო წყვილბაგისმიერი სპირანტი, ხოლო მისი ალოფონი - კბილბაგისმიერი ვარიანტი - იშვიათად რეალიზდება; შესაბამისად, ტ. ფუტყარაძეს მიაჩნია, რომ ქართულ ასომთავრულ ანბანში მე-6 ნიშნით თავიდანვე აღნიშნული იყო წყვილბაგისმიერი ვარიანტი (რომელიც მოგვიანებით აღინიშნა **ჟ** გრაფემით). სონანტების ალოფონთა გამოხატვაში არსებული რყევა გამოიწვია ბერძნულის გავლენით **Qd** დიგრამის შემოღებამ; კბილბაგისმიერი სპირანტი ანბანში არ გამოიხატებოდა (ტ. ფუტყარაძე, 1998, გვ. 89).

აღნიშნულ სადავო საკითხს ჩვენც არაერთგზის შევხებივართ (იხ.: მ. მიქაუტაძე, 2004; მ. მიქაუტაძე, 2005, გვ. 19-45, ტ. ფუტყარაძე, მ. მიქაუტაძე, 2008, გვ. 316-321...).

ჩვენ დაკვირვებით, V-XI სს. წერილობით ძეგლებში წყვილბაგისმიერი სპირანტი გადმოიცემოდა, ერთი მხრივ, ბერძნულის ზეგავლენით შემოღებული **Qd** დიგრაფით, მეორე მხრივ, ტრადიციული **ჩ** გრაფემით; უფრო კონკრეტულად: **C_N-V** და **C-C** პოზიციებში წყვილბაგისმიერი სპირანტი გადმოიცემოდა **Qd** და **ჩ**, ზოგჯერ **q** გრაფემებით; **#-V** და **V-C** პოზიციებში - **ჩ** და **q** (იშვიათად) გრაფემებით; **C_s-V**, **V-V**, **V-#**, **#-C** პოზიციებში - **ჩ** გრაფემით. **#-V**, **V-V**, **V-C**, **V-#**, **#-C** პოზიციებში გამოვლენილი **ჩ** შეიძლება გადმოსცემდეს თითქოს უფრო “კბილბაგისმიერობისკენ გადახრილ“ ბგერას, როგორც ამას გაკვრით აღნიშნავს არნ. ჩიქობავა (მ. მიქაუტაძე, 2005, გვ. 42-43). ასევე, ვფიქრობთ, რომ ანტონმა **ჟ** შემოიღო საკუთრივ უ-სგან მიღებული უმარცვლო ვარიანტის აღსანიშნავად, ვინაიდან ამ დროისთვის ქართული ანბანის **ჟ** ნიშნით გამოხატული ბგერა ლათინურის გავლენით კბილბაგისმიერადაა გააზრებული (იქვე).

თანამედროვე ქართულ მეტყველებაში, როგორც ცნობილია, მკვეთრად გამოხატული წყვილბაგისმიერი **ჟ** ქართული ენის დიალექტთა უმეტესობაშია დადასტურებული: მოხეურში, ქართლურში, კახურში, ინგილოურში, ფერეიდნულში, იმერულში, ლეჩხუმურში, გურულში, აჭარულში, იმერხელში (ბ. ჯორბენაძე, 1998, გვ. 80). სვანურში საერთოდ არ არის კბილბაგისმიერი **ჟ** ბგერა.

წყვილბაგისმიერი ვარიანტის გავრცელების თვალსაზრისით საინტერესოა ბ. ჯორბენაძის დაკვირვება: “ღირსსაცნობია: რაც უფრო დასავლეთისაკენ მივდივართ, მით უფრო მკვიდრია და ფართო გავრცელებისაა

ჟ არა მხოლოდ ისტორიულად შეპირობებულ პოზიციაში, არამედ კბილბაგისმიერი **ვ** თანხმონისა და ლაბიალური **ჟ** ხმოვნის პოზიციებშიც“ (ბ. ჯორბენაძე, 1998, გვ. 86).

საყურადღებოა სვანურ ლაბიდარულ წარწერათა და ისტორიული საბუთების მონაცემები.

რამდენადაც სვანთა მეტყველებისათვის უცხოა კბილბაგისმიერი ვინი, ამდენად ძალზე საინტერესოა, თუ რა პოზიციებში და რა ბგერების გადმოსაცემად გამოიყენებოდა როგორც ასომთავრული **ჩ** და **ცჳ**, ასევე მხედრული ვ და ჟ გრაფემები სვანური წერილობითი ძეგლების მონაცემების მიხედვით.

თუკი ასომთავრული **ჩ** კბილბაგისმიერი ვინის აღმნიშვნელი იყო, მაშინ იგი ნაკლებ უნდა დადასტურებულიყო სვანთა ზეპირი მეტყველების ფიქსირებისას (ეპიგრაფიკულ წარწერათა ენაში); შესაბამისად, მოსალოდნელი იყო დიგრაფი (თავისი ვარიანტებით). წერილობითი ძეგლების შესწავლის შედეგად კი სახეზე სრულიად განსხვავებული სურათი გვაქვს:

IX-XI სს. სვანეთის წერილობით ძეგლებში არასოდეს თანხმონისა და ხმოვანს შორის პოზიციაში 93,9% **ჩ** გრაფემა წერია და 6,1% — **ცჳ**.

შდრ.: X-XI ს.ს. კორიდეთის საბუთებში ეს შეფარდებაა — 20%—80%; ი.დოლიძის გამოქვეყნებულ იმავე პერიოდის სამართლის ძეგლებში — 49,4%—50,6%.

მაგალითები: სვანეთის წერილობითი ძეგლებიდან:

ცჳ გრაფემა მხოლოდ ოთხ სხვადასხვა ფუძეში ზის, აქედან ერთი ქარაგმიანია: მარჯუენით (II სვ.1-2; II სვ.1-3); კუირიკიანი (II სვ.3-123; II სვ.3-125); გუითვაღეთ (II სვ.3-5); შეაჩუენეცა (II სვ.3-277).

ყველა სხვა შემთხვევაში წარწერებში ამ პოზიციაში მხოლოდ **ჩ** -ა:

მიცვალეზულთა (II სვ.1-9); გვიშლიდეს (II სვ.3-156); საყვირისასა (II სვ.3-222); სვეტი (II სვ.3-42); მიუთვალა (II სვ.3-219); ზეაარბალი (II სვ.3-54); ზვიბლიანი (II სვ.3-54); მოსწყვიდის (II სვ.3-65); ომშერაძვირესა (II სვ.3-136); გვარამელიანი (II სვ.3-221); ჩხიკვიანი (II სვ.3-114); გაუსვენე (II სვ.3-218); მარხვანი (II სვ.3-156); აზრვიოს (II სვ.3-54); განკითხვისასა (II სვ.3-231) ...

სონორ თანხმონისა და ხმოვანს შორის პოზიციაში ჩვენ მიერ შესწავლილ IX-XI სს. ხელნაწერებსა და ლაბიდარულ წარწერებში მხოლოდ **ჩ** ზის: ლაზარე მოჟალველი (II სვ.3-232); ამგალვიანი (II სვ.3-9); იანვარსა (II სვ.3-281); ფარვან (II სვ. 1-6)...

თანხმონებს შორის პოზიციაში სვანეთის წერილობით ძეგლებში ერთ შემთხვევაში წერია **ცჳ** და ორში — **ჩ**: მხატვრისაითა (II სვ.1-9); გერთავს (II სვ.3-54); ნესტუსა მას (II სვ.3-222)...

შდრ.: კორიდეთის საბუთებში ერთადერთ შემთხვევაშია **ცჳ** დაწერილობა; სამართლის ძეგლებში — 77,7%.

XII-XVIII სს. ხუცურ ძეგლებში **ჩ** და **ცჳ** გრაფემების გამოვლენისას თავისებურებანი ჩვენთვის საინტერესოა C-V და C-C პოზიციებში იმატებს.

სონორ თანხმონისა და ხმოვანს შორის პოზიციაში ჩვენ მიერ შესწავლილ XII-XVIII სს. ყველა ძეგლში მხოლოდ **ჩ** -ა (მ. მიქაუტაძე, 2005).

C-C პოზიციაში სვანეთის ისტორიულ საბუთებში — 13,7% **უნია** და დანარჩენ შემთხვევებში — **ვინი**: მირგვლიანი (II სვ.3-66); მხატვრისაითა

(II სვ.1—11) ... დამისკუნია (II სვ.1—40); სიკუდილითა (II სვ.1—7); დაგუწერეთ (II სვ.1—16); დახუდეს (II სვ.1—27)...

შდრ.: აბუსერისძე ტბელთან 72,7% უნია და 27,3% ვინი; “სიტყუაჲ ართრონთათჳსში“ 96,6%-ია უნი; ნუსხურ ისტორიულ საბუთებში — 50%; XII-XIII სს. ლაბიდარულ წარწერებში — 27,2% (მ. მიქაუტაძე, 2005).

მხედრულით შესრულებულ ძეგლებში ვ და უ გრაფემათა გამოვლენის პოზიციები ძირითადად მსგავსია ასომთავრულ ძეგლებში უ და Qd გრაფემათა გამოვლენის პოზიციებისა.

ჩვენთვის საინტერესო C_n-V და C-C პოზიციებში ვ და უ ასო-ნიშანთა განაწილების სურათი ასეთია:

არასაონორ თანხმოვანსა და ხმოვანს შორის პოზიციის XII-XIII სს. სვანეთის წერილობით ძეგლებში 7,5%-ია უ გრაფემა; XIV-XVI სს. სვანეთის წერილობით ძეგლებში (წარწერებში) — 24%; XIII-XVI სს. სვანეთის ისტორიულ საბუთებში — 17%; სხვა შეთხვევებში აღნიშნულ ძეგლებში ვინია.

მაგალითები: დოვანე სუანი (II სვ.3—182); სუანთა ერისთობასა (II სვ.1—24); დავათუალეთ (II სვ.1—36); შემოსრულობისთუნი (II სვ.1—100); ქუმო (II სვ.1—6)... განკითხვისასა (II სვ.3—237); ქვერებისკობოსი (II სვ.3—63); კვამლისაგან (II სვ.1—16); ხატვასა (II სვ.1—15); დედვალაი (საკ.სახ. II სვ.3—81); თქვენსა (II სვ.3—160); გამარჯვებაი (II სვ.3—160); დაგვიდარე (II სვ.3—152); გვედიან (საკ.სახ. II სვ.3—251); ჩართველანს (II სვ.1—19); დაარღვია (II სვ.1—22); ფეწმიდველთა (II სვ.3—141); გამოვეჩინდეს (II სვ.3—153); მოგვინდა (II სვ.3—260); თქვენცა (II სვ.3—97)... მოჰყვეს (II სვ.1—7); ქვედა (II სვ.1—8); რაგვარცა (II სვ.1—15); შვამან (II სვ.1—8) ყველამან (იქვე); შემოსრულობისათვის (II სვ.1—24) ...

საონორ თანხმოვანსა და ხმოვანს შორის პოზიციის ჩვენ მიერ შესწავლილ XII-XVIII სს. ყველა ძეგლში მხოლოდ ვინია:

შალვა (II სვ.1—21); საფარველსა (II სვ.3—160); თევდორე მაქრვემიანი (II სვ.3—151)...

თანხმონებს შორის C-C პოზიციის მხედრულით შესრულებულ სვანურ ისტორიულ საბუთებში — 86,3% უ დაწერილობაა. სხვა შეთხვევებში აღნიშნულ პოზიციის ვ გრაფემა გვხვდება.

შდრ.: ისტორიულ საბუთებში 66,7%-ია უ გრაფემა; ანასეულ “ქართლის ცხოვრებაში“ — 95,8%; მარიამისეულში — 95,8%; კორიდეთის XII-XIII სს. საბუთებში 60%; XII-XIII სს. “სამართლის ძეგლებში“ — 84%; XV ს. “სამართლის ძეგლებში“ — 80% (მ. მიქაუტაძე, 2005, გვ.).

სვანურ ისტორიულ საბუთებში V-V პოზიციის ძირითადად ვ-ა, მხოლოდ ორ შემთხვევაშია სვანური მეტყველებისთვის ბუნებრივი წყვილბაგისმიერი ბგერა უ ნიშნით გადმოცემული. V-C პოზიციის V-C — უ-ა და 41,2% — ვ.

ღ გრაფემა სვანურ ძეგლებში უიშვიათესად გამოიყენება და მხოლოდ [უ]-ს ან [ტ]-ს აღნიშნავს: ჟვართა (II სვ.1-27)... სულ ოსა (II სვ.1-27); აზნაჯრთა (II სვ.1-11)...

[ვი] კომპლექსი სვანურ წერილობით ძეგლებში ასევეა წარმოდგენილი ძირითადად: ჩხიკვიანი (II სვ.3-114); ომშერაძვირესა (II სვ.3-136); გვიშლიდეს (II სვ.3-156); ხვიბლიანი (II სვ.3-222); დაგვიდარე (II სვ.3-152); განკითხვისასა (II სვ.3-238)...

მხოლოდ ერთ პროცენტში ეს კომპლექსი გამოისახება უი (//Qd) ან ვი (/d) დაწერილობით: სულისათუის (II სვ.1-4); შვიდი (II სვ.3-219); ჩემისათუის (II სვ.1-27)...

ზემოთ წარმოდგენილი სვანური მეტყველების ამსახველი წარწერებისა და ისტორიული საბუთების ენათა ანალიზიდან შეიძლება დავასკვნათ:

რამდენადაც სვანთა მეტყველებისათვის უცხოა კბილბაგისმიერი ვინი, იმ შემთხვევაში თუკი ასომთავრული **ჩ** ამ ბგერის აღმნიშვნელი იყო (შესაბამისად, ქართული ენისათვის ძირითადია სწორედ კბილბაგისმიერი ვ ბგერა), იგი ნაკლებ უნდა დადასტურებულიყო სვანთა ზეპირი მეტყველების ფიქსირებისას (ეპიგრაფიკულ წარწერათა ენაში).

როგორც დავინახეთ, აბსოლუტურად საპირისპირო ვითარება გვაქვს:

სვედასხვა პერიოდის სვანეთის წერილობით ძეგლებში **C_წ-V, C_ვ-V, C-C, V-V, V-C** ბოზიციებში ასეთი მაღალი სიხშირით დადასტურებული როგორც ასომთავრული **ჩ**, ასევე ნუსხური **v** და მხედრული **გ** გრაფემები, ძირითადად, წყვილბაგისმიერი ბგერის გადმოსაცემად გამოიყენებოდა.

სვანური მეტყველების ამსახველი წარწერებისა და ისტორიული საბუთების ენათა ანალიზი, ჩვენი აზრით, კიდევ ერთი დამატებითი არგუმენტი იმისა, რომ როგორც ასომთავრულით, ასევე მისგან მომდინარე ნუსხურითა და მხედრულით შესრულებულ ისტორიული ხანის ძეგლებში **ჩ**, **v**, **გ** გრაფემებით გადმოცემული ბგერა, უმეტეს შემთხვევაში, წყვილბაგისმიერია და, შესაბამისად, ქართული ენისთვისაც ძირითადი სწორედ /ვ/ ფონემის წყვილბაგისმიერი ალოფონია.

შემოკლებანი

სვ. I — სვანეთის წერილობითი ძეგლები I.

სვ. II — სვანეთის წერილობითი ძეგლები II.

დამოწმებული ლიტერატურა

ანტონ I, 1767 - ანტონ პირველი, ქართული ღრამმატიკა (მეორე რედაქცია - 1767). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს ელენე ბაბუნაშვილმა, ნარგიზა გოჯუაძემ, ლია კიკნაძემ. ლექსიკონი დაურთო ელენე ბაბუნაშვილმა, თბილისი 1997.

გ. ახვლედიანი, 1949 - გ. ახვლედიანი, ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები, თბ., 1949.

თ. გამყრელიძე, 2000 - თ. გამყრელიძე, თანხმევანთა “განდასება“ ქართულში, ვ/ქ და ყ/ქ ფონემათა სტატუსისათვის ქართულსა და კავკასიურში, რჩეული ქართველოლოგიური შრომები, თბ., 2000.

ვ. სილოგავა, 1986 - სვანეთის წერილობითი ძეგლები I, ისტორიული საბუთები და სულთა მატიანეები, ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევები და სამეცნიერო-საცნობარო აპარატი დაურთო ვალერი სილოგავამ, თბ., 1986.

ვ. სილოგავა, 1988 - სვანეთის წერილობითი ძეგლები II, ეპიგრაფიკული ძეგლები, ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევები და სამეცნიერო-საცნობარო აპარატი დაურთო ვალერი სილოგავამ, თბ., 1988.

- მ. მიქაუტაძე, 2004** - ასომთავრულ **ⴏ** და **ⴑ** გრაფემათა გამოვლენის სიხშირე და ამ გრაფემებით გადმოცემული ბგერები V-XI სს. ძეგლებში, ქართველური მემკვიდრეობა, VIII, ქუთაისი, 2004.
- მ. მიქაუტაძე, 2005** - ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურის საკითხები V-XI საუკუნეთა წერილობითი ძეგლების მიხედვით, ქუთაისი, 2005.
- ს. ჟღენტი, 1956** - ს. ჟღენტი, ქართული ენის ფონეტიკა, თბ., 1956.
- გ. როგავა, 1962** - გ. როგავა, ქართველურ ენათა ისტორიული ფონეტიკის საკითხები, თბ., 1962.
- თ. უთურგაიძე, 1966** - თ. უთურგაიძე, ქართული ენის მთის კილოთა ვოკალიზში, მეტყველების ანალიზისა და სინთეზის საკითხები, თბ., 1966.
- თ. უთურგაიძე, 1976** - თ. უთურგაიძე, ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურა, თბ., 1976.
- თ. უთურგაიძე, 1995** - თ. უთურგაიძე, [ვ]-სა და [ჟ]-ს მიმართებისათვის ძველი ქართულის ფონემატურ სისტემაში; ფილოლოგიური ძიებანი, თბ., 1995.
- თ. უთურგაიძე, 2000** - თ. უთურგაიძე, კვლავ წყვილბაგისმიერი უ და კბილბაგისმიერი ვ თანხმოვნების სტატუსისთვის ძველ ქართულში, იკე, XXXIV, თბ., 2000.
- ტ. ფუტკარაძე, 1998** - ტ. ფუტკარაძე, სონანტების ალოფონთა ასახვისათვის ასომთავრულში (სამეტყველო კოდების შერევის ერთი ნიმუში), ქუთაისური საუბრები V, სიმპოზიუმის მასალები, ქუთაისი, 1998.
- ტ. ფუტკარაძე, მ. მიქაუტაძე, 2008** - კვლავ ქართული წყვილბაგისმიერი სპირანტის შესახებ (იმერზეული მასალის ანალიზი), ქართველური მემკვიდრეობა, ტ. XII, ქუთაისი, 2008.
- ივ. ქავთარაძე, 1964** - ივ. ქავთარაძე, ქართული ენის ისტორიისათვის, თბ., 1964.
- არნ. ჩიქობავა, 1927** - არნ. ჩიქობავა, ფერეიდნულის მთავარი თავისებურებანი, ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე, VII, ტფ., 1927.
- ბ. ჯორბენაძე, 1998** - ბ. ჯორბენაძე, ქართული დიალექტოლოგია, II, თბ., 1998.

MAIAMIKAUTADZE

BILABIAL V IN GEORGIAN LANGUAGE ACCORDING TO SVANETIAN MANUSCRIPTS

In scientific literature the qualification issue of the V sound is the matter of discussion in historic and in modern Georgian language as well. According to the one side of the scientists the dento-labial alphony of this sound is basic for Georgian speech (G. Akhvlediani, S. Jgenti, T. Gamkrelidze), for the second side of them - it is bilabial alphony (Iv. Kavtaradze, G.Rogava, T. Uturgaidze, T. Putkaradze)

In this respect, the data of Svanetian lapidary recordings and historical documents are important. In case if the sources done with majuscule, miniscule and military alphabets the sixth letter-sign of the Georgian alphabet was the denoter of dento-labial V (and accordingly, this alphony is the basic for Georgian alphabet), it should have been presented in a seldom mode while fixing Svanetian verbal speech (in the language of epigraphs) due to the fact that for Svanetian language dento-labial *Vini* is strange.

We have absolutely the different situation: in Svanetian manuscripts of different periods (IX-XVIII centuries) in C_N -V, C_s -V, C-C, V-V, V-C positions, majuscule, miniscule and military images signifyinf V are presented with big frequency. That's why dento-labial V sound is strange for Svanetian anguage, these images primarily were used to express bilabial sounds. Accordingly, the bilabial alphony in basic for the Georgian language.